

Annin sinivalkoinen Vaasa

Vuoden 1917-18 tapahtumia Vaasan kaupungissa

HIETASAARI

MUSEOKATU

KIRJASTONKATU

RAUTATIENKATU

HIETASAARENKATU

NOVIOIKEUDENPUISTIKKO

KAUPPA-TORI

VAASANPUUSTIKKO

KIRKKOPUUSTIKKO

RAUHANKATU

KAUPPAPUUSTIKKO

RANTAKATU

KOULUKATU

RAASTUVANKATU

KAUPPAPUUSTIKKO

Anni Mendelin (s.1911) oli Vaasan lääninarkistojia Einar Mendelinin ja Ester-äidin tytär. Perheessä oli isän sanojen mukaan lapsia "kaksi ja puoli tusinaa": 2 tyttöä ja 6 poikaa. Pojat kävivät Vaasan suomalaista lyseota ja tytöt Vaasan suomalaista tyttökoulua. Kaksikielinen perhe asui Vaasan keskustassa Rauhankadun ja Kirkkopuustikon kulmassa.

Kulje kaupunkireittiä ja tutustu kaupungin historiallisiin tapahtumiin Anni-tytön silmin!

1 KASARMINTORI

Rusettimarssi Kasarmintorilta Kauppatorille

Tieto keisarillisen hallinnon kukistumisesta Venäjällä otettiin Vaasassa ilolla vastaan. Venäläiset sotilaat kokoontuivat Aleksanterintorille, nykyiselle Kasarmintorille, pitivät puheita ja soittokunta soitti Marseljeesia. Sitten marssittiin Kauppatorille ja juhlittiin yhdessä kaupunkilaisten kanssa punaiset rusetit tai kukat rinnassa.

Anni muistelee: "Elettiin "punarusetin" päiviä eli Venäjän vallankumouksen aikaa. Iltahuudot kasarmin kentällä loppuivat, mutta svobodan, vapauden huudot kaikuivat. Uskoimme itsenäisyyden alkaneen juuri silloin Suomelle. Olihan omin korvin kuultu itsenäisyysjulistus Kaupungintalon parvekkeelta, lukijana oli kaupungin pormestari Iwar Hasselblatt. Kasarmilta päin marssi kaupungille miehiä punaisia lippuja kantaen - Venäjällä oli puhjennut vallankumous. Illalla oli koko kaupunki liikkeellä, kaikilla puolueisiin katsomatta oli rinnassaan punaiset rusetit. Tsaarinvalta oli romahtanut ja mieliä viritti jo toivo Suomen itsenäisyydestä."

Vaasan kaupunginvaltuusto lähetti 19.3.1917 Suomen senaatille kirjeen Nikolainkaupungin muuttamisesta takaisin Vaasa-nimiseksi. Venäjänkielen käytöstä luovuttiin vähitellen myös katukilvissä.

2 KAUPPAPUISTIKKO

Tulenarka pula-aika

Alkoivat levottomat ajat. Venäjän sotajoukot vaihtuivat tiuhaan ja joukkojen sisäinen moraalit ja kuri alkoivat rappeutua. Kerenskin hallitus

lähetti jatkuvasti lisää kasakoita Suomen länsirannikolle, mikä rasitti kuntien ja kaupunkien taloutta entisestään. Maailmansota aiheutti pulaa elintarvikkeista ja vuonna 1917 alkoi olla pulaa jo ihan kaikesta.

Lääninhallituksen virkamiehet yrittivät kasvattaa perunoita Hovioikeuden puiston isojen puiden alla. Maitoa jonotettiin ja usein se loppui kesken, siksi monella kaupunkilaisella oli lehmä. Karja asteli aamuisin koko kadun leveydeltä laitumelle Korkeamäelle.

Sotilaskurin löystyttyä venäläiset sotilaat alkoivat hankkia elintarvikkeita pakko-otoin, joka aiheutti yhteenottoja. Suojeluskuntapölkien ja santarmien kahakat yltyivät jopa laukauksien vaihtoon keski-kaupungilla. Suojeluskunnista 25.1.1918 muodostetun hallituksen armeijan komentaja, marsalkka Mannerheim sai vain vaivoin pidätettyä toiminnanhaluisia joukkojaan.

3 RAASTUVANKATU 27-33

Kaupunki öisenä taistelutantereena

Venäläisten joukkojen aseistariisuntaloitettiin Vaasassa 28.1.1918 kello 3 yöllä. Kovimmat taistelut käytiin merikasarmista Raastuvankadulla. Raastuvan- ja Rauhankadun kulmauksessa oli kaikkiaan kolme tykkiä ja neljä kuularuiskua, joilla tulitettiin työväentalon, nykyisen kaupunginteatterin ja merikasarmin (Raastuvankatu 33) suuntaan. Myös kaupungintalon edessä oli tykkejä ja patruunavaunuja.

Maaliskuun vallankumouksen juhlintaa Vaasantorilla.

Maitojono pula-aikana.

4 KIRKKOPUUSTIKKO 28, ANNIN KOTTITALO

Sota tulee lähelle lapsia ja koteja.

Kantakaupungissa ja Palosaarella taisteltiin kiivaasti. Harhaluoteihin kuoli myös siviilejä, vaikka heitä oli varoitettu. Annin isä ja veljet olivat vapauttamassa kaupunkia venäläisistä. Mendelinit asuivat keskellä taistelualuetta.

Anni heräsi keskellä yötä tulitukseen." Etsin äitiä. Hän seiso i eteises- sä, täysissä pukeissa, pitkä hame päällä, vaikka oli yö. Tilanne tuntui vakavalta. Puikahdin peloissani äidin helman alle turvaan. Äiti oli keittänyt pakkasessa vartioiville miehille kahvia ja isot veljet kuljet- tivat termospulloja."

Kaupungin lasten rauhanajan kokemukset venäläisistä olivat olleet yleensä myönteisiä: laulua, balaikan soittoa, sotilailta lahjaksi saatua 'ryssänlimppua'. Nyt lapset todistivat ampumista ja pyssyn suuliekkejä pimeässä. Helmer Staffansin mamma sulki poikansa kaappiin, etteivät nämä olisi katselemassa miten venäläisiä matruuseja vietiin ja upo- tettiin Sundominlahden avantoon.

5 KIRKKOPUUSTIKKO 27, VAASAN SUOMALAINEN TYTTÖKOULU

Koululaiset partiolaisina

Sodan puhjettua koulut sulkivat ovensa. Tyttökoululaisten päivää ly- hennettiin nelituntiseksi. Koulutyön ollessa keskeytyksissä sekä oppi- laat että opettajat osallistui v vapaaehtoisesti valkoisten joukkojen muonitus- ja huoltotyöhön sekä sairaalapaalvelukseen. Alaluokka- laisetkin "juoksivat partiolaisina joiain palvelusta tekemässä... Ja jotka eivät muuta työtä saaneet, kutoivat sukkia ja käsineitä suoje- luskunnalle."

6 VAASANPUUSTIKKO 8, VAASAN SUOMALAINEN LYSEO

Lyseolaiset suojeluskuntalaisina

Annin veljien koulusta, suomalaisesta yhteislyseosta, peräti 118 kou- lun 177 oppilaasta oli suojeluskuntatyössä, näistä rintamalla 49. Ly- seon tilat otettiin suojeluskunnan majoituskäyttöön.

7 SENAATINKATU

Vaasa Suomen pääkaupungiksi

Kaupungintalon ohi kulkeva tie on nimeltään Senaatinkatu. Suomen se- naatti päätettiin siirtää Vaasaan 26.1.1918. Helsinki oli punaisten val- taama ja laillisen valtiovallan toiminta ei ollut siellä enää mahdollista. Mannerheim katsoi Vaasan olevan sopiva paikka valkoisen armeijan muodostamiselle. Myös senaatti päätti puheenjohtajansa presidentti P. E. Svinhufvudin ehdotuksesta siirtää kolme senaatin jäsentä yllä- pitämään hallitusvaltaa turvalliseen paikkaan, josta olisi myös hyvät yhteydet ulkomaille. Ohjesäännön mukaan kiireellisissä ja poike- kusluontoisissa tapauksissa senaatti on päätösvaltainen kolmen jäse- nen ollessa paikalla ja asiassa yksimielisiä. Senaattorit saapuivat vaa- rallisen ja vaiherikkaan matkan jälkeen perille vajaa vuorokausi aikai- semmin venäläisestä sotaväestä vapautettuun valkoiseen Vaasaan. Senaatti muutti kaupungintalon väljempiin tiloihin 16.3.1918, mutta se aloitti toimintansa maaherran talon alakerrassa, jonka 2. kerroksessa Mannerheim myös itse asui (Kartalla: A). Myös presidentti Svinhufvud asettui myöhemmin Vaasaan pormestari Iwar Hasselblattin asuntoon Rantakatu 7 (Kartalla: B).

3

Kuularuisku Raastuvankadun ja Rauhankadun kulmassa.

7

Suomen senaatti kokoontuu kaupungintalolla.

8 HOVIOIKEUDENPUISTO/ RANTAKATU

Senaatin ensimmäinen virallinen kokous Maaherrantalolla 1.2.1918

Senaatti siirsi kaikki valtion keskusvirastot Vaasaan. Myös rahakysymys oli ratkaistava pikaisesti. Suomen Pankki, setelivarastot ja myös setelipaino ja rahapaja olivat jääneet punaisten haltuun Helsingissä. Ruotsin pankeista sekä Norjasta saatiin yksityisten takaamina lyhytaikaisia lainoja ja Vaasan senaatti saattoi sopia Vaasan Osake Pankin kanssa 20 miljoonan markan lainasta. *Mannerheim kysyi talousasioista vastaavalta senaattori Juhani Arajärveltä. "Onko rahaa?" "Ei, mutta me hankimme, kauanko sota kestää, sillä summa riippuu siitä?" "Kolme kuukautta." vastasi Mannerheim.* Hän osui arvioissaan lähes päivälleen oikeaan.

Myös uusia, väliaikaisia postimerkkejä tarvittiin kotimaista kirjeenvaihtoa varten. Sekä setelipainatus että postimerkit annettiin pienen vaasalaisen kivipainon Julius Björkells Litografiska Tryckeri A.B:n tehtäväksi (Kartalla: C). Painovärit tuottivat ongelmia, koska kirjapainon omista varastoista ei löytynyt riittävästi väriaineita, eikä ollut aikaa odottaa toimituksia Saksasta asti. Oli turvaututtava hätäratkaisuun: tavallisia maalivärejä kirjapainoväreihin yhdistämällä saatiin aikaan tyydyttäviä sekoituksia. Seteleiden ulkoasun piirsi Akseli Gallen-Kallela. Postimerkkien painatuksessa lähes hermonsa menettänyt Emil Björkell oli jo ajaa suunnittelijan ulos painosta, mutta piippuaan poltellen ja rauhallisesti asiaan suhtautuen Gallen-Kallela tuhersi nopeasti paperille "Mannerheimin allekirjoittaman määräyksen", jossa Björkelliä kehoitettiin mukautumaan herrojen tahtoon tai muutoin hänet lähetetään heti rintamalle. Paperi meni täydestä ja päästiin töihin.

9 HOVIOIKEUDENPUISTO/ VAASANPUISTIKKO, JÄÄKÄRIPATSAS

Jääkärit liittyvät valkoiseen armeijaan

Jääkärien pääjoukko saapui Saksasta Vaskiluotoon Vaasaan 25.2.1918. Jääkärien tulon kunniaksi järjestettiin paraati Kauppatorilla. Oli hyisen kylmä. Äidin kanssa paraatia katsomaan päässyttä Annia paleli ja harmitti: *"En nähnyt mitään. Oli valtava ihmismuuri. Jääkäreillä oli vain ohut takki yllä. Senaattori Renvall piti pitkän puheen. Hänellä oli turkki päällä."*

Vaasan suojeluskunnasta muodostettu Vaasan pataljoona lähti opettaja Arthur Heleniuksen johdolla Satakunnan rintamalle. Mendelinin isot pojat lähtivät muiden mukana. Vapaaehtoiset koulupojat joutuivat rintamalla sodan kovan todellisuuden eteen: monet lähtivät mielessään vapauttamaan Suomea venäläisistä ja perillä rintamalla tajusivatkin taistelevansa suomalaisia punaisten joukkoja vastaan.

10 VASKILUODON SILTA, MERIKOTKA-PATSAS

Suomen Ilmailun muistomerkki: Ensimmäinen ilmavoimien lentokone laskeutuu Vaasaan

Valkoisen armeijan ja samalla myös Suomen armeijan ilmavoimien ensimmäinen lentokone, ruotsalaisen kreivi Eric von Rosenin lahjoittama Morane-Saulnier, laskeutui kalarantaan Vaasaan 6.3.1918. Mendelinin Anni-tyttökin oli jäällä konetta vastassa. Lentäjä oli ystävällisesti vastannut kysymyksiin, mutta ei ollut pyynnöstä huolimatta ottanut lapsia koelennolle.

8 Vaasalainen seteli.

Vaasalainen postimerkki.

9

Jääkäriparaati 26.2.1918.

Jääkäripatsas.

11 VAASANPUUSTIKKO/ KALARANTA

Mustaa ja pelottavaa

Vöyrinkaupungissa asuvan Pukanderin perheen pappa joutui sodan jälkiselvittelyissä tutkintavankeuteen ja vietiin Vaasan Lääninvan-kilaan (Kartalla: D). Hän pääsi kuitenkin myöhemmin vapaaksi. Pukanderin Kyllikki-tyttö kertoi usein heränneensä yöllä kuuluvaan ääneen ja kiirehti veljen kanssa ikkunaan. *"Mustilla vaunuilla vietiin ruumiita hautausmaalle. Kerrottiin, että ne olivat tulossa Hieta-lahden villan puistossa sijaitsevalta armeijan tallilta, tai vajalta."*

12 KAUPPATORI, VAPAUDENPATSAAS

Voitonparaati Vaasan torilla 22.5.1918

Kotiinpalanneiden valkoisten joukkojen kunniaksi pidettiin voitonparaati Vaasan torilla. Mendelinin Anni ei muista olleensa paraatia katsomassa, mutta utelias Pukanderin Kyllikki sen sijaan oli. *"Olin yksin kakaroitten kanssa torilla. Näin kun Mannerheim piti*

katselmuksen suojeluskuntajoukoille, kiersi torin ryhdikkäänä hevosen selässä." Lapsi ihmetteli: *"Hänellä oli valkoinen karvalakki päässä, vaikka kevät oli jo pitkällä."*

Vaasan senaatti hyvästeli Vaasan 30.4.1918. Ennen lähtöään senaatti halusi vielä kiittää Vaasan kaupunkia vieraanvaraisuudesta ja myötätunnosta niiden kolmen kuukauden aikana, jolloin maan hallitus oli ollut sijoitetuna kaupunkiin. Kiitoksensa senaatti päätti seuraavin sanoin:

"Ikuistaakseen muiston siitä ajasta, jolloin Vaasa maan valkoisena pääkaupunkina on ollut Suomen vapausliikkeen keskuspaikkana, on Suomen senaatti päättänyt oikeuttaa Vaasan kaupungin vaakunaansa liittämään Suomen Vapaudenristin".

Lisätietoja:

Pohjanmaan museo
puh. 06-325 1111

Ideointi, sisällönsuunnittelu:

Kukka-Maaria Kallio

Graafinen ulkoasu ja akvarelli:

Jouko Keto
Vaasan kaupunki/Graafiset palvelut

Tekstit:

Verta hangella. *Pohjalainen näkökulma vuosien 1917-1918 tapahtumiin.*
Pohjanmaan museon julkaisuja nro 20; Tuula Airola ja Erkki Salminen

Kuvat:

Pohjanmaan museon arkisto
Jaakko J Salo

Tuotanto:

Kaupunkisuunnittelu
www.vaasa.fi

10

Kreivi Erik von Rosenin lahjoittama lentokone Vaasassa.

12

Paraati Vaasassa 20.5.1918 sodan loputtua.